

de zama paper

96

11

HEIJ EDE

ALS DEZE DIENST
UW ERF OPRIJDT-
ZIJN VUILNISPROBLEMEN
UIT DE TIJD.

Uitgave van de Vereniging Oud-Ede

Redactie adres: Museum Oud-Ede
Museumplein 1-3 Ede

Ontwerp omslag Cees van Rixoord.

Druk AZO Ede

Bestuur der Vereniging:

Voorzitter : J. de Nooy, Doelenplein 10, Ede tel. 10690

Secretaris : J. Das, Weerdestein 205, Ede tel. 17052

Penningm. : J. Leissner, Middelberglaan 1, Ede tel. 12737

2e Voorz. : G.W. Bos, Stationsweg 42, Ede tel. 10550

2e Secr. : B.L. Jager, Museumplein 3, Ede tel. 17476

J. Slot. Burgemeester der gemeente Ede

J. Bolwerk, Otterlo

H. Heij, Ede

M. Wiegeraad, Ede

E. Zuurdeeg, Ede

Ereleden:

Mej. A. v.d. Craats

Hr. H.M. Oldenhof

Hr. D. Talma.

Adres museum: Museumplein 1-3, Ede tel. 17476

Minimum contributie f 10, -- per jaar.

Bankrekening: AMRO bank Ede t.n.v. Oud-Ede.

Adreswijzigingen doorgeven aan: Museum Oud-Ede.

Aan onze leden,

Hoe snel men wennen kan aan iets bleek ons de laatste tijd meer-malen. De informatie gold steeds dezelfde zaken: Waar blijft de Zandloper? Zijn er al reisplannen en niet het minst: hoe is de stand van museumplannen en gelden.

Mag ik Uw clementie inroepen voor onze "Zandlopers"?

Wij zijn laat maar - door museumdrukke. Uit wat nu volgt zal blijken dat er niet gewerkt maar "gepeesd" is, en de reisplannen volgen hier, opgesteld door de Heren Wiegeraad en de Wit(?t.)

Ik raad U: loop het oude Stationsgebouw eens in en - U zegt in 't vervolg: Museum. De restauratie is bijna rond. Alle leidingen moesten vernieuwd en uitgebreid want iedere instantie had eigen eisen en - een museum vraagt nog iets anders dan een station.

Thans is de bovenwoning bewoond door het gezin Jager. Een grote kamer wordt ons kantoor en dus ook ons verenigingsadres en Mevrouw Jager is belast met het beheer van onze nieuwe aanwinst. Dit moet dus nog wat "groeien" maar zij is vol goede moed en, geloof ik, ook nog een beetje trots op haar taak (gelukkig).

Wanneer er geopend kan worden? Dat hangt af van de restauratie van onze inventaris, maar, wij zullen de streefdatum vroeg publiceren.

U zult ook willen weten wat ons laatste rondschrijven uitwerkte? Welnu, dat aspect heeft twee kanten. Ruim 400 brieven gingen aan onze leden "uit" en 78 reageerden "met de daad."

In het bedrijfsleven zou zo'n percentage daverend zijn, maar deze gerichte actie aan leden die allen sympathie hebben voor onze plannen, nou heel eerlijk gezegd, er was grotere verwachting omtrent deelname.

Wellicht is "de brief" aan Uw aandacht ontsnapt.

Maar nu eerst een ander geluid. Die briefactie onder U bracht echter op f 4600,- kijk - toen brak de zon door. Als de "zwijgers" dit lezen (80%) kan dit nog wel eens gevolgen hebben. Dit zijn dus die twee kanten en dus wij blijven "in hope".

De bouwcommissie deed bestellingen en gaf opdrachten in de overtuiging: "die eigen inbreng van een $\frac{1}{2}$ ton komt er". Er gingen diverse brieven weg naar bevolkingsgroepen, waar de harten warm kloppen voor de plannen van Oud Ede.

Een oud Edenaar bezag restauratie en opzet en riep: "Ik heb te weinig gegeven en zal nogmaals storten." Zo'n zelfcorrectie verwarmt onze harten en als alle aangeschrevenen van vakantie terug zijn en dankbaar opnieuw van Ede bezit nemen vertrouwen wij dat

zij de nieuwe maand september openen met een overschrijving op de Spaarbank van Ede giro 821000 Museumfonds.
Dan komt weer dat zuivere gevoel: Hier hoor ik thuis. Hier leef ik. Hier offer ik.

J. de Nooy, voorzitter.

48⁰ Jaarverslag van de Vereniging "Oud-Ede", betrekking hebbend op het jaar 1973 en uitgebracht aan de Algemene Ledenvergadering op donderdag 2 mei 1974 gehouden in café-restaurant Calluna te Ede.

=====

Het ledenbestand gaf in 1973 een stijging tot $\pm$ 420 personen te zien.

Het jaar 1973 stond wel geheel in het teken van de plannen het station Ede-centrum in huur te nemen en het in te richten als museum.

Kon in het vorige jaarverslag reeds worden vermeld, dat de Nederlandse Spoorwegen, dank zij onderhandelingen gevoerd door wethouder H. Alberts, uiteindelijk bereid waren het stationsgebouw voor een periode van vijf jaren nog te laten staan, gedurende dit verslagjaar was het dan zover, dat meer konkrete plannen konden worden gemaakt om het gebouw in te richten als museum. Daar het station in dit jaar niet meer in huur kon worden opgeleverd, kon met de praktische uitvoering van onze plannen nog geen begin worden gemaakt.

Ten einde het bestuur bij te staan in de werkzaamheden verbonden aan de totstandkoming van het museum, werden een aantal commissies in het leven geroepen, te weten een boerderijcommissie, die een eventuele verplaatsing van ons boerderijtje in de Driehoek gaat voorbereiden, voorts een bouwcommissie, een commissie voor de financiën, commissies voor de inrichting van het museum, de propaganda, en de restauratie van het gewezen stationsgebouw.

Op de jaarvergadering van 4 april 1973, alsmede de algemene ledenvergadering van 27 september d.o.v. werden de museumplannen uitvoerig besproken en kreeg het bestuur fiat om op de ingeslagen weg door te gaan.

Besloten werd een inzamelingsactie te houden onder het

motto "Koplopers gevraagd", ten einde een bedrag groot f 50.000, - bijeen te krijgen.

Een provinciaal subsidie ten bedrage van f 4500, - voor de aanschaffing van vitrines en dergelijke kwam in ons bezit, terwijl ook om subsidie werd gevraagd bij de Gemeente Ede en het Anjerfonds.

Gepoogd zal worden het station, dat een typisch gebouw van de Nederlandsche Centraalspoorweg Maatschappij is, op de voorlopige monumentenlijst te doen plaatsen.

Ook werd nog besloten de kontributie te verhogen van f 5, - tot f 10, - en wel ingaande 1 januari 1974.

Op de reeds eerder genoemde jaarvergadering, traden de heren H. M. Oldenhof en G. W. Bos af, respectievelijk als voorzitter en 1° sekretaris, na in deze funkties bijna twintig jaar werkzaam te zijn geweest.

De heer Bos vond het minder juist als sekretaris aan te blijven, nu in de nabije toekomst intensief met het gemeentebestuur, waarvan hij als wethouder van financiën deel uitmaakt, zal worden onderhandeld met betrekking tot onze museumplannen.

De heer Oldenhof werd benoemd tot erelid.

Met algemene stemmen werd besloten de vice-voorzitter de heer J. de Nooy te benoemen tot voorzitter, terwijl de heer G. W. Bos werd aangewezen als vice-voorzitter. Tenslotte werd de heer J. Das benoemd tot 1° sekretaris.

Met betrekking tot de overige activiteiten kan nog worden vermeld, dat op 4 april dr. H. J. van Eck een boeiende en interessante lezing hield over het onderwerp "Boeren en fabrieksarbeiders", welke voordracht op 14 juni werd voortgezet.

Op 26 september van het verslagjaar voerde onze jaarlijkse ekskursie ons naar het Duitse Nederrijngebied, waar wij in Kalkar de Sankt Nikolaikerk met haar fraai laatmiddeleeuwse houtsnijwerk bezichtigden alsmede het historisch museum aldaar. De reis ging verder naar Xanten, alwaar wij de prachtige Domkerk bezochten, waarna een stadswandeling kon worden gemaakt en het blootgelegde Romeinse amfitheater werd bezocht.

Ons orgaan "De Zandloper", aanvankelijk bedoeld als een halfjaarlijks tijdschrift verscheen dit jaar driemaal en werd gunstig ontvangen. Hoewel ook buiten de redaktie enkele enthousiaste leden een bijdrage leverden, doet de redaktie een dringend

beroep op U allen, dat mocht U iets willen bijdragen, U daarvan niet te laten weerhouden. Geschiedenis wordt niet alleen geschreven vanuit de literatuur en de archieven, maar is ook het verhaal van de schijnbaar kleine dingen, die U dagelijks meemaakt.

In september werden bij bouwwerkzaamheden nabij het perceel Brouwerstraat 5-7 (Fa. de Nooy) een aantal voorwerpen, merendeels aardewerk, opgegraven die vermoedelijk uit de 18^e eeuw stammen en waarschijnlijk afkomstig zijn van een brouwerij. In verband met deze vondsten zal de R.O.B. te Amersfoort te gelegener tijd op de Markt enkele grondmonsters nemen.

Mocht het station Ede-Centrum voor de naaste toekomst behouden blijven, met het station Lunteren hadden N.S. andere plannen, namelijk afbreken.

Gelukkig vormde zich hier uit de plaatselijke bevolking een comité, dat actie ging voeren tegen deze plannen, hetgeen tegen het einde van het verslagjaar tot resultaat had, dat N.S. de zaak nader zou bezien.

Tot onze vreugde kunnen wij tenslotte een tweetal restauraties vermelden, die gedurende het verslagjaar werden voltooid.

In september werd de uit 1855 daterende korenmolen "De Hoop" te Lunteren in zijn oude glorie hersteld, terwijl op 28 november de bijzonder fraai gerestaureerde Ned. Hervormde Kerk te Otterlo officieel in gebruik werd genomen.

Aldus vastgesteld en goedgekeurd op de Algemene Ledenvergadering van 4 mei 1974.

J. de Nooy, voorzitter.

De Buurt Doesburg
door J. Das

Het archief van de Buurt Doesburg onder Ede, dat zich in de bewaarplaats van het Rijksarchief in Gelderland te Arnhem bevindt, begint te lopen in het jaar 1685.

Als gevolg van een zeer droge en hete zomer brandde in 1684 een groot deel van het dorp Ede af, waaronder ook de woning van de custos-schoolmeester en buurschrijver, zodat de oudere archivalia zijn verloren gegaan.

Het grondgebied van de Buurt omvatte de gehele sectie I van

de kadastrale gemeente Ede, alsmede dat gedeelte van de sekte A dat niet werd ingenomen door het Edese Bos.

De naam Doesburg komt reeds voor in een akte van het jaar 1025.

Een domus (hof?) aldaar werd in 1230 aan het klooster Bethlehem geschonken. De boerderijnaam Beetrum zou aan deze schenking nog herinneren.

Deze boerderij ligt aan de Lunterseweg te Ede en is nog onlangs uitwendig gerestaureerd.

In de uit omstreeks 1360 daterende tijnsrol van de Ruwenhof wordt ook de Doesburgerbuurt vermeld in een hoofdstuk "census in Doesborger malscap" bevattende de door de "vicini de Doseborg de communitatie eorum" op te brengen tijns.

De buurt had een buurrichter, die door de geërfden en de burenen voor het leven werd gekozen.

Op de jaarlijks te houden buurspraak werden tevens twee buurmeesters benoemd.

In 1694 vond men het om niet nader omschreven redenen gewenst twee buurrichters aan te stellen en wel de Heren van Rosendaal en Harslo alsmede Coenraet van Wijnbergen "als (zijnde) de considerabelste geërfdens".

In het buurboek worden zij overigens omschreven als "overbuurrichters en (over)buurmeesters".

Enige tijd schijnt de post van buurrichter niet te zijn vervuld geweest.

Daar echter "het buyrrecht door versuym en onkunde vernadeelt wordt bij gebreck van verstandige en welmenende voorstanders", werd in het jaar 1719 besloten een nieuwe buurrichter aan te stellen en wel Baron van Wijnbergen tot de Glinthorst. Sedert horen we niets meer van twee overbuurrichters.

Een andere funktionaris die wij steeds en ook in de andere buurten weer tegenkomen is de scheuter. Dit is een soort veldwachter, die moest toezien op de naleving van de op de buurspraak vastgestelde wetten.

De titel is ontleend aan zijn meest voorkomende werk, namelijk het schutten van vee en dergelijke, dat rondliep op plaatsen waar dit niet was toegestaan. Deze dieren werden dan op een afgesloten ruimte bijeengebracht, terwijl de eigenaren uiteraard een boete kregen opgelegd.

Zijn "salaris" bedroeg een gulden en tien stuivers per jaar, maar hij ontving ook een gedeelte van de opgelegde boeten. In enkele gevallen blijkt, dat van deze boeten een derde gedeelte was bestemd voor de buurt, weer een derde part mocht de scheuter zelf behouden, terwijl de rest werd overgemaakt aan de Diakonie, of zoals men het toen ook vaak noemde de "armen".

Niet altijd bestonden deze boeten uit geldbedragen. Meerdere malen zien wij vermeld dat de overtredingen van de buurwetten werden verzoend met het leveren van een bepaalde hoeveelheid bier, dat ter buurspraak werd geconsumeerd, zodat ook de overtreder uiteindelijk aan zijn wandaad plezier kon beleven.

De op de buurspraak vastgestelde wetten werden door de koster-schoolmeester van Ede in het buurboek opgetekend, waarvoor hij jaarlijks een geringe vergoeding mocht in ontvangst nemen. Zijn titel was buurschrijver.

Zoals dit ook bij de buurten Ede-Veldhuizen en Manen het geval was, zorgde het wild voor aanzienlijke schade aan de landbouwgewassen.

Ten einde hiertegen te worden beschermd, besloot men een wildkering of wildwal aan te leggen. De wildkering werd ook wel "vrede" genoemd.

Deze kering werd gemaakt door een brede droge gracht uit te graven, waarbij met de opgegraven grond een wal werd opgeworpen waarop dan veelal weer een soort afrastering werd aangebracht.

Kennelijk zijn er pogingen ondernomen het bouwen van deze wildwal gemeenschappelijk door de drie genoemde buurten te doen geschieden. Dit is echter niet doorgegaan, want in 1693 werd besloten, dat elke buurt het gedeelte dat op haar terrein ligt, voor haar rekening zal nemen.

Het onderhoud geschiedde door de geërfdén, die ieder voor hun deel ervan verantwoordelijk waren.

Dat aan dit onderhoud nog al eens wat ontbrak, blijkt wel uit bepalingen waarbij wordt gesteld, dat het in gebreke blijven bij het onderhoud aanleiding geeft tot het leveren van een "vierdel dick bier".

Ook kwam het voor, dat de wildwal door "deugnieten" opzettelijk werd "onstucks gemaakt".

De scholtis van Ede had het recht van garven trekken, welk recht hem echter in 1703 werd ontnomen.

Tijdens de jaarlijks te houden buurspraak werd voor rekening van de buurt op bier getrakteerd. De hoeveelheid bier mocht echter niet meer dan een halve ton bedragen. Een ton bier kostte in die tijd ongeveer zes gulden. Tijdens de jaarlijkse schouwdag werd wederom een halve ton bier geoffreerd.

In 1899 werd besloten tot het verdelen van de buurt, welke eigendommen toen nog ongeveer 500 ha omvatten. Het verdelingsplan werd op 15 maart 1900 goedgekeurd, terwijl de akte van scheiding op 15 mei 1902 werd opgemaakt.

Hoewel niet meer behorend tot de geschiedenis van de buurt, wil ik hier memoreren, dat vooral door de bemoeiingen van de Lunterse notaris R. Dinger, die in het gemeenschapsleven ook overigens zoveel heeft betekend, een groot aantal aaneengelegen percelen voormalige buurtgrond weer in een hand werd verenigd. De gemeenteraad besloot op 4 juni 1910 deze gronden aan te kopen en te verpachten aan de te Den Haag gevestigde Verwey en Lugards Automobiël Maatschappij, ten einde het terrein geschikt te maken voor het inrichten van een vliegveld annex inrichting tot fabriekatie en reparatie van vliegtuigen.

Reeds op 29 juli van dat jaar werd door J. W. E. L. Hilgers boven dat terrein de eerste vlucht in Nederland gemaakt.

Ede had kort daarna op dit gebied nog een primeur. Een der werknemers van het vliegterrein, een zekere heer G. Veenendaal, was een weddenschap aangegaan, dat hij met zijn trompet vanuit een vliegtuig muziek zou maken, welke weddenschap ook nog werd gewonnen. Bij mijn weten is dit muzikale experiment nooit herhaald.

Aanvankelijk was men met het vliegveld zeer ingenomen en ook de gemeenteraad toonde zich zeer enthousiast, mits maar niet op zondag werd gevlogen.

Men verwachtte veel voordeel voor de middenstanders.

Beroemde luchtvaartpioniers zoals Frits Koolhoven, hebben er gevlogen. Ook hechtte men grote waarde aan het terrein in verband met de luchtverdediging in geval van oorlog. Men herinnere zich, dat de Eerste Wereldoorlog om zo te zeggen voor de deur stond.

Na het aanvankelijke enthousiasme schijnt het vliegveld toch een slepende zaak te zijn geworden. De reden zal wel zijn geweest, dat het te ver van de grote steden in het westen des lands lag en ook vanuit Ede niet gemakkelijk was te bereiken. Vage

plannen om hierin door middel van een motortram vanaf het station Ede SS. (Ede-Wageningen) te voorzien waren tot mislukking gedoemd, ook al omdat bij voorbaat werd gesteld, dat de tram op zondag niet mocht rijden.

Reeds in 1919 bleek het terrein nodig te zijn voor werkverschaffing en werd bij Raadsbesluit van 3 juni van dat jaar de pacht opgezegd. De aanvankelijk zo zoete dromen over een luchthaven hebben dus gelukkig geen kans gekregen uit te groeien tot een nachtmerrie.

Gedurende het begin van de jaren twintig werd het voormalige vliegveld in werkverschaffing bebost.

Slechts een wegnaam en het Jan Hilgers monument herinneren nog aan de eens zo hoopvolle verwachtingen.

Tenslotte wil ik hier nog iets vertellen over de mogelijke betekenis van de naam Doesburg.

Het woord does had oorspronkelijk verschillende betekenissen zoals minderwaardig hout, struikgewas of onderhout, echter ook wel licht week veen en moeras met bomen en struiken.

Het is bekend en uit de benamingen van diverse wegen in die omgeving blijkt het bovendien, dat de gehele streek ten westen van Ede oorspronkelijk heeft bestaan uit moerassig gebied begroeid met bomen en struikgewas.

Het wil mij dan ook aannemelijk voorkomen dat de naam Doesburg kan betekenen versterkte plaats in een moeras begroeid met bomen en struiken.

HERINNERINGEN AAN DE PAASBERGSCHOOL

Ik weet niet hoeveel mensen nog éénmaal een kijkje genomen hebben bij hun oude school, voor de slopers er bezit van namen.

In de loop der jaren moeten het generaties Edenaren zijn geweest, die hier hun eerste stuntelige pogingen hebben gedaan om de kunst van lezen en schrijven onder de knie te krijgen. Het zal hen dan wel vergaan zijn als mij, al is het meer dan een halve eeuw geleden, er komt een tikje weemoed boven, als je terugdenkt aan de jaren in dit gebouw doorgebracht.

Nog staat de 1^e april 1917 mij helder voor de geest; vergezeld van een, tot dezelfde lichterling behorend, buurjongetje, gewapend met spons en griffeldoos, alsmede voorzien van een pokkenbriefje en onder de hoede van beide moeders, maakten we onze eerste

schoolgang. Door de lange donkere gang liepen we naar het laatste lokaal links, bekend als de eerste klas. Het was een topjaar: niet minder dan twee en zeventig kinderen werden daar door juffrouw Brusse opgevangen en op hun gemak gesteld. Geen idee had ik toen, evenmin als nu trouwens, hoe oud ze eigenlijk was, maar zij kwam mij voor als een goedlachse Oma, die ons als kleinkinderen op haar verjaardag ontving. Je zag haar niet lopen: zij was klein van stuk, maar droeg zulke lange rokken dat haar voeten onzichtbaar bleven, daardoor leek het steeds of ze op je af kwam schuiven. Overigens voor de schoonmakers van de school een bofje, want met de zoom van haar rok, hield ze constant de paden tussen de banken en het gedeelte voor het bord brandschoon. Onder de banken, waar altijd afgekloven klokhuizen en propjes zoethout te vinden waren, kwam het niet zo nauw: daar waren de vacanties voor.

Hoe juffrouw Brusse ons de eerste elementaire grondbeginselen bijbracht, zou ik niet meer kunnen zeggen. Blijkbaar bij een tiental, waaronder mijn persoontje, met enig succes, want na een paar maanden besloot zij de overvolle klas wat uit te dunnen en stuurde ons door naar de tweede, waar meer ruimte was. Daar werden we eerst als indringers ontvangen, maar, onopvallend,

hobbelden we zo goed mogelijk mee. Toen het jaar om was, had iedereen de eigenlijke situatie vergeten en met het overgaan op 31 maart, gingen we doodleuk mee naar de derde klas, zodat er in mijn schoolgaan aardig schot zat.

In dat eerste schooljaar maakte een soort spaarpot met een negerkopje er op grote indruk op mij, het leek een toverding; als je er een cent instopte, bedankte dat zwarte kopje met een sierlijke knik. Het geld was voor de zending, vertelde de juffrouw, daar was veel voor nodig, dat doel interesseerde me minder, maar om het knopje te zien knikken, heb ik moeder menige cent afgetrosgeld. Helaas, de verleiding komt al vroeg in je leven; een paar maal ben ik bezweken, door mijn cent niet te offeren, maar er bij Jans de kloet een stokje zoethout voor te kopen. Hopelijk heeft mijn zusje later die zonde weer goedgeemaakt, toen ze, zo ver gekomen dat zij handwerkles kreeg, op een keer thuis kwam met de enthousiaste mededeling, dat ze broekjes moesten breien voor blote negerkindertjes; dat heb ik toen ook maar onder zendingswerk gerekend.

Eigenaardig, van het eigenlijke leven weet ik niet veel meer, maar de bijkomende dingen blijven soms hangen. Zo zie ik mijzelf nog zitten, met opgeheven rechterarm en gestrekte wijsvinger, soms wel tien minuten lag, tot de meester mij eindelijk aandacht schonk, waarop ik dan beleefd vroeg: "Meester mag ik even naar achteren?", hetgeen meestal wel werd toegestaan. Als je er even op door denkt, een rare vraag: "mag ik even naar achteren", omdat de w.c.'s zich vlak tegenover de leslokalen bevonden. Ook de z.g. overblijvers herinner ik me nog goed: dat waren kinderen die in de wijde omgeving woonden en soms meer dan een uur moesten lopen om de school te bereiken, dus tussen de middag overbleven. Zij kwamen uit de Maander en Doesburgerbuurt, maar de meeste indruk maakten de kinderen van de Ginkel en Hindekamp op mij; wat een enorme afstand om dat, bij weer en wind, tweemaal op één dag te lopen. Natuurlijk kwamen ze dan wel eens te laat, al viel het op dat zoiets vaak op maandagmorgen voor kwam. De week begon nl. met het opzeggen van een psalm, die uit het hoofd geleerd moest worden. Dat was voor de meesten van ons een hele kluif en ik gaf ze groot gelijk, als je gemiddeld één keer in de week te laat kwam, kon je dat het beste op maandagmorgen doen. Wij hoorden dan een bescheiden klopje op de deur, waarna ze met de klompen in de ene en het broodzakje in de andere hand, binnen kwamen, om snel naar hun plaatsen te gaan. De klompen in de hand, hoorde zo; je moest die bij de deur

uittrekken en onder de bank zetten. De broodzak meenemen werd pas later toegestaan; eerder moest die bij het jasje aan de kapstok hangen. Maar toen een paar kornuiten van dat "Naar achteren gaan", tevens gebruik maakten om de broodbelegging, meestal smakelijke boerenworst, ertussen uit te halen en op te eten, werd dat voorschrift gewijzigd.

De straffen voor baldadigheid of niet opletten waren, al naar de aard van de meester, zeer variabel. Een paar waren overtuigd dat er in lijfstraffen een opvoedende kracht aanwezig was en liepen voortdurend met een Spaans rietje in de hand om links en rechts een afdwalende leerling tot de orde te tikken of, in erge gevallen, tien slagen tegen je billen, voor het front van de klas. De ander bepaalde zich tot het: "in de hoek staan"; als de klas een rumoerige bui had, leek het wel honkbal: vier honken bezet, soms dubbel. Ook schoolblijven, al of niet gecombineerd met het schrijven van honderd strafregels in de trant van: "ik moet voortaan beter opletten", werd veelvuldig toegepast. Maar de zwaarste straf, waar we allemaal als de dood voor waren, was het kolenhok. Kon de meester een knaap niet meer baas, dan nam hij een kloek besluit en sloot de belhamel op in de kelder, tevens kolenbergplaats. In het hartstikke donker, te midden van het kolengruis, kon het slachtoffer zijn zonden daar overdenken. Maar later werd hij door ons als een held vereerd; hij had het kolenhok toch maar overleefd.

Wat de meesters betreft: een paar staan er in mijn geheugen gegrift, terwijl ik anderen gladvergeten ben. Eén van de eerste categorie was meester Jansen, hij gold voor de aardigste meester van de school, maar wat ik in hem zo waardeerde, was zijn vertelkunst. Hij kon het ons zo realistisch voortoveren dat ik bijv. de Rode Zee, nadat de Israëlieten er door getrokken waren, met een gevoel van welbehagen, de Egyptenaren zag verzwelgen. Ook het verhaal van Michiel de Ruyter, die, in een onbewaakt ogenblik de ladders van de leiendekkers opklom om boven op de spits van de toren naar de Schelde en de schepen te kijken, had mijn volle aandacht. Hij vergat echter de tijd en toen hij eindelijk naar beneden wilde merkte hij, tot zijn schrik, dat de leiendekkers met hun ladders al weg waren. Maar geen nood, Michieltje trapte de leien stuk, waardoor hij heelhuids beneden kwam.

's Avonds, na het eten, vertelde ik thuis dit verhaal, maar toen zette vader een domper op mijn enthousiasme.

"Laat je toch niet alles wijs maken, jong", was zijn commentaar, "geen leiendekker zal het in zijn hoofd halen de ladders weg te

halen als ze naar huis gaan; daar wachten ze mee tot het hele karwei klaar is." Daar zat wel wat in; tenslotte werkte vader in de bouwvakken en kon het wel weten, maar mijn geloof in de meester bleef onwankelbaar. Ik heb van toen af aangenomen dat Michiel voor zijn klim, juist die middag had uitgekozen, dat de leiendekkers met hun werk gereed kwamen.

Daar had je ook meester Stroband, een pracht mens, die zijn tijd eigenlijk ver vooruit was, die leerde niet alleen wat het rooster aangaf, maar stelde ook belang in je liefhebberijen en toekomst. Hij was tevens leider van een knapenvereeniging, zoals een jongensclub destijds plechtig werd genoemd en ging in de zomermaanden met hen een week kamperen; voor die tijd erg vooruitstrevend. Ook werkte hij mee om hen, die verder zouden leren, daarvoor klaar te stomen. Die kinderen, nooit erg veel, vormden dan de z.g. "Franse les en werden door enkelen jaloers, maar door het merendeel van ons minachtend bekeken.

Het hoofd van de school was meester Schreuder, een klein kogelrond mannetje, die, hoewel je het direct van hem zou denken, soms olijk uit de hoek kon komen. Hij nam de leerlingen voor zijn rekening die de zeven klassen doorgelopen hadden en niet naar een hogere school gingen, maar door hun leeftijd nog leerplichtig bleven. Daar kon hij zijn hobby vak op botvieren: rekenen; hele middagen zaten we over sommen, van de meest uiteenlopende aard, gebogen, tot het ons de keel uitging.

Maar hij motiveerde dat met de opmerking: "Het is voor je bestwil; leer je hersens gebruiken, dat spaart je later handen en voeten".

Hij woonde naast de school, met achter het huis een grote tuin, met vruchtbomen, die doorliep tot aan de Hofstraat, later, toen er aan de voorkant van de school een stuk werd bijgebouwd, waardoor het speelterrein te klein werd, moest hij het grootste gedeelte daarvan afstaan voor nieuwe speelruimte. In mijn tijd echter stonden de appel en perenbomen nog in volle glorie; tegen de tijd dat het fruit rijp werd, was meester Schreuder een uur voor en na schooltijd present om erover te waken. Want appels jatten bij Zonnenberg of Ignetta was spannend, maar om dat bij de bovenmeester klaar te spelen, was het toppunt. Maar hij bleef op zijn hoede; bovendien gaf in dat jaargetijde opdracht in alle klassen nog eens uitvoerig het achtste gebod: "Gij zult niet stelen". te behandelen.

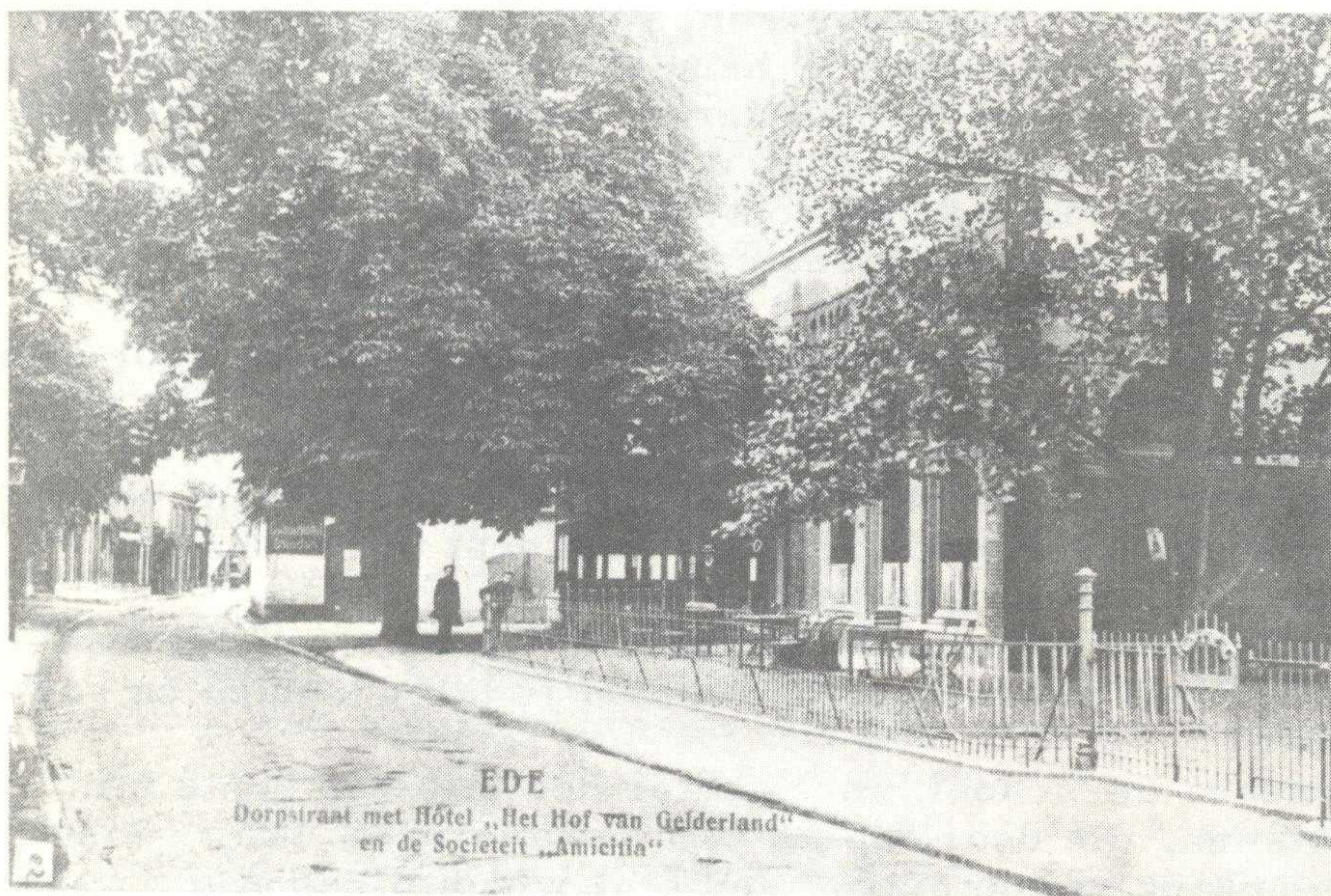
Ik moet gaan stoppen; dit waren wat losse herinneringen aan de Paasbergschool: een ieder zal zo op zijn eigen manier aan de

schooljaren terugdenken, maar vast staat dat weer een stukje oud Ede voorgoed verdwenen is.

H. J. Nijenhuis
Molenstraat 101
Ede.

HET HOF VAN GELDERLAND

door J. W. van Scherrenburg te Bennekom.

De meeste Edenaren kunnen zich het hotel "Het Hof van Gelderland" nog wel voor de geest halen. Sfeervol lag het achter een grote kastanjeboom tegenover de Markt. Velen zullen nog persoonlijk herinneringen hieraan bewaren. Zelfs de oudste inwoners weten niet beter, of "Het Hof van Gelderland" heeft altijd het tegenwoordige dorpscentrum gesierd.

Inderdaad is de geschiedenis van dit stukje Ede eerbiedwaardig en ligt het begin in de tachtigjarige oorlog. De naam is daarentegen betrekkelijk nieuw. In 1801 komt de naam voor. Nog in 1805 schrijft men bij een transport van de familie Van Winsheijm aan Gerrit Maassen "een huijs, hof, bomen, bergen, schuur en

varkenschot te Ede, genaamd thans het hof van Gelderland, sijnde eens leen van.....".

De komst van de Fransen veranderde veel in ons land. In 1798 werd het leenrecht afgeschaft. De naam "Hof van Gelderland" is kennelijk daarna ontstaan. De leenheer is helaas niet ingevuld. Maar is toch niet zo moeilijk te vinden. De naam is eigenlijk al een vingerwijzing.

Uit het "Register op de Leenaktenboeken" blijkt, dat we met een Gelders leen te doen hebben. De laatste leenman is Gerhard Johan van Winsheijm, dezelfde die in 1805 genoemd wordt. Van dit leengoed zijn nu alle eigenaren, of beter leenmannen, vanaf het begin bekend.

Niemand minder dan de bekende schout Ceelman van Ommeren (1584-1628) en naar wie de Ceelman van Ommerenweg genoemd is, maakte van zijn goed een leengoed. Waarom hij de eigendom overdroeg aan de Staten van Gelre, staat er niet bij. Mogelijk zocht hij bescherming bij een hogere instantie. Tenslotte was er in 1624 nog een Spaanse overval op Ede.

In de opdracht staat: "Huys, hof ende bongart, staende voor in 't dorp van Ede, met noch $8\frac{1}{2}$ morgen hoylants, ooc gelegen in den kerspel van Ede in Maenderbroec, daer naest gelegen sijn, oostwart Jacob Hendrik Bols erfgenamen, westwart de weeterunge, zuytwart de Santschulpsteege, als vrij allodiael goet opgedraegen bij Ceelman van Ommeren Wijnants ende joffer Maria van Erckelents, eheluyden, die 't selve wederomme te leen ontfangen hebben ten Gelderschen rechten met 15 goltgulden te verheergewaden, die daervan ooc disponeren, 28 Augusti 1628".

Op 25 augustus 1641 wordt door zijn weduwe Maria van Erckelents het huis in het dorp afgespleten van het Maanense gedeelte. Het heergewaad is ook nu 15 goudgulden. Goosen van Ommeren, schout van Ede, wordt er mee beleend. Vervolgens vererft het op 1 april 1691 op zijn zoon Celeman van Ommeren, eveneens schout van Ede. Tenslotte op 14 oktober 1700 op diens broer Johan van Ommeren.

Via Wilhelmina van Esveld wed. Brand, erfgename van haar neef Johan van Ommeren, komt het goed in de familie Brand. Zij wordt er op 17 juni 1701 mee beleend.

Vele leden van het geslacht Brand worden daarna als eigenaar genoemd. De laatste is Steven Reinier Brand die op 14 maart 1767 het huis verkoopt aan Derk Johan van Winsheym. Op 17 oktober 1767 wordt hij er mee beleend. Diens zoon en erfgenaam Gerhard Willem van Winsheym is de laatste leenman. Als leen-

goed is dit huis dus niet bekend geweest onder de naam "Hof van Gelderland".

In 1628 maar ook in 1782, schrijft men "gelegen vóór in het dorp van Ede". Het dorpscentrum lag toen nog ten noorden van de Oude Kerk nl. rond "De Roskam". Pas in de vorige eeuw is het centrum zuidelijker komen te liggen.

In 1801 verkoopt men binnen de familie Van Winsheym:

1. een huis en erve binnen Ede genaamd Wulfsgoed, een zijde Derk Liefthing, andere zijde de meesters wooninge.
2. een huizinge en erve daar tegenover gelegen bewoont wordende bij B. Zeddeman.
3. het Hof van Gelderland met desselfs landerijen, waarbij begrepen is de soogenaamde Paasberg met desselvs hakhout en verdere houtgewassen; alles agter 't erv Wulfsgoed kennelijk gelegen.

Het oude "Hof van Gelderland" lag dus niet aan de weg. Ook in 1767 schrijft men wanneer het huis voor f 1530, -- verkocht wordt "haar huijs agter huijs met desselfs hof en bleekvelt in 't dorp Eede, leenroerig aan den Forstendom Gelre en Graafschap".

Gerrit Maassen laat het oude "Hof van Gelderland" in 1807 afbreken. Klaas Lagerweij mag op 23 februari beginnen. Maar met de kamer die door het ambtsbestuur in huur gebruikt wordt, niet voor 1 mei.

Daarna moet het nieuwe "Hof van Gelderland" gebouwd zijn. Het "Wulfsgoed" en het "Hof van Gelderland" komen in één hand, zodat het ons bekende "Hof van Gelderland" zich uitstreckte tot aan de weg.

De begrenzing van dit nieuwe huis was dezelfde als van het hiervoor genoemde "Wulfsgoed". Met de meesterswoning wordt de kosterie bedoeld die in 1914 is afgebroken. Meer naar achteren werd toen de pastorie van de Ned. Hervormde Gemeente gebouwd, die omstreeks 1959 werd afgebroken om plaats te maken voor de "Kijkgrijp", thans Profimarkt. Derk Liefthing woonde ter plaatse van de voormalige winkels van Zijlstra en van Van Deutekom. De Rabobank, de Hema, de Doelenstraat, drogisterij "De Bron", dames- en herenmode Jacobus Poel en een derde gedeelte van modemagazijn Van De Weerd liggen op terrein van het vroegere "Hof van Gelderland".

Na het overlijden van de gemeenteontvanger Jan Willem Moll in 1827 probeert zijn zoon Jan Gerrit Moll het huis te verkopen. Dit lukt in 1829 voor f 4000, -- aan de kastelein Arnoldus Cornelis Mulder.

De familie Mulder bleef tot omstreeks 1908 eigenaar. Daarna is de familie Van Laar het meest bekend. De laatste hotelhouder was de Heer D. R. van Dijk, die het hotel verkocht aan de N. V. "Mavo" te Amsterdam.

Na een ingrijpende verbouwing en uitbreiding bevindt zich hier nu een moderne supermarkt van de Hema. Van binnen als elke grote winkel op een willekeurige plaats in Nederland. Van buiten is, voornamelijk aan het dak, het oude hotel nog te herkennen.

Menig geboren en getogen Edenaar zal bij deze aanblik nog wel eens met weemoed terugdenken aan dit vroeger zo karakteristieke centrum van Ede.

Zoals u wel hebt gelezen, vorderen de reparaties en verbouwing van het museum Oud-Ede gestadig.

De heer Verhaaff heeft een maquette gemaakt van ons toekomstig museum, en deze zal worden tentoongesteld vanaf 4 oktober in de etalage van drogisterij De Bron.

Deze zaak is gevestigd bij de Hema op de tegenover liggende hoek. Zoals u dus ziet maken 2 van onze leden zich verdienstelijk ieder op zijn manier.

XX

In de geschiedenisboekjes kunnen we lezen:

1732 De Kernhemselaan tot Stompekamp aangelegd.

Hoeveel inwoners van Ede en ook van ver daarbuiten hebben niet genoten van deze prachtige laan?

Dit was voor enkele leden van Oud-Ede, reden om eens na te gaan wat er dit jaar zich om deze laan heeft afgespeeld.

Om te beginnen moest er over de grondbestemming vergaderd worden; dit ging aldus: Hebben de Buurmeesters gerapporteerd, dat ingevolge commissie van geërrfden op de extra-ordinaire buursprake van den 20 September 1732 gehouden met den Hooggeboren Heere van Wassenaar hadden gesproken over de te potene allee dwars over de Stompekamp van het lant gebruikt wordende door Reyer Gerritzen, regt tegen over den Huyze Kernhem, tot aan de Wiltgraaff off de Lodel, hoeveel zijn hooggeboren voor die gront zoude geven, dat zij Buurmeesters hadden geoordeelt

als den Heere Grave van Wassenaar daarvoor een vijff en twintig off dertig gulden gaff sulxs genoeg was, maar dat zijn hooggebo-rene hadde gezegt dat zulks te weinig was en dat daarvoor ten behoefte van de Buurte zestig gulden wilde geven.

Waarvoor de samentlijke geërffdens den Here Grave van Wasse-naar hebben bedankt en zijn die sestig guldens in presentie van de geërffdens aan de Buurmeesters getelt.

Zo kunnen wij anno 1974 genieten van een vooruitziende politiek van de buurt Ede-Veldhuizen en de Graaf van Wassenaar.

VERSLAG REIS OUD-EDE d. d. 18 september 1974.

Deze reis was uitermate goed georganiseerd door de heren de Wit en Wiegeraadt.

De volle bus bracht ons in Borculo voor koffie.

Na de koffie hebben we in Denekamp het museum Natura-Docet bezocht, het gezelschap was over dit museum verrukt.

Tijdens de lunch in restaurant "Bloemenbeek" te de Lutte is door onze voorzitter een gloedvolle en geestige tafelrede uitgesproken waar hij onder meer zeide:

Vanaf maandag 30 september worden alle leden zowel mannen als vrouwen verzocht zich te vervoegen bij ons museum om er diverse karweitjes op te knappen.

Men kan er terecht vanaf 7 uur in de avond, dus als u 1 of 2 avondjes vrij hebt zullen wij u gaarne passend werk bezorgen.

Als klap op de vuurpijl kwam de volgende mededeling:

De Lyons Club in Ede is het gelukt om de oud Edenaar en wereld-beroemde violist Herman Krebbers op te laten treden op 26 november 1974 in de Taborkerk te Ede.

Dit optreden van deze oud plaatsgenoot is ten bate van de Vereniging Oud-Ede en de museumplannen van deze Vereniging.

De Vereniging Oud-Ede is over de bemoeienissen van de Lyons Club dan ook zeer verheugd.

Na deze lichamelijke en geestelijke versterking werd het verdere programma punctueel op tijd afgewerkt.

In Singraven hebben we het prachtige Havezate-Singraven bezichtigd. Ook hier was men over de kunstvoorwerpen die men tentoon-

stelde zeer te spreken.

Er was ook nog de mogelijkheid om de vierrads watermolen te bekijken, deze was in vol bedrijf, wij konden daar bomen zien zagen met behulp van waterkracht.

Alle reisgenoten waren dan ook zeer tevreden over deze reis.

Om ongeveer 6 uur werd de terugreis aanvaard.

Tijdens de thuisreis werden dan ook de Heren Wiegeraadt en de Wit door de buspassagiers bij acclamatie herkozen om het volgende jaar weer zo'n reis te organiseren.

Kortom deze reis was een vijftigjarige waardig.

EEN EEUWENOUDE EN DEFTIGE NAAM.

't Gewone uithangteken van de komenijen was een stapel houten kazen met een of drie houten boterkluiten daarbovenop. In de 17e eeuw stond die stapel dikwijls boven op de luifel en daarbij een bord met de woorden: zout, zeep en komenijswaren.

Een vernuftige geest maakte daarvan: kom/en/ijs/waren, en verbeterde het toen tot: kom en eisch waren. Deze grap werd in ernst opgenomen, zodat niet alleen de voormelde onzin op tal van komenijen te lezen kwam (wat daar nog als een aardigheid beschouwd kon worden) maar ook in adresboeken, en zelfs op titels van toneelstukken en in deftige boeken werd uitgekraamd. Zeker was voor lieden van 't vak deze woordspeling begrijpelijker dan die welke Bilderdijk uitgevonden heeft, die het woord kommenijswinkel schreef en 't afleidde van 't Engelse: Shop of common ease, gelijk men (naar zijn beweren) in Engeland de zoetelaarskraampjes noemde. Volgens Jacobus Scheltema moest komenij een verbastering zijn van Compagnie; "want," zei hij, van de specerijen sprekende, "om den drukken verkoop van die waren der Oost-Indische Compagnie werden die winkels bij uitstek commenyswinkels (Compagnieswinkels) geheeten."

Al wat bewijst dat ook grote geleerden soms naar kaarsjes kunnen zoeken bij klare dag. Immers het Hollandse Comen of Coman, dat als samentrekking van Koopman lang vóór de dagen van Leycester of de Oost-Indische Compagnie bestond, komt ook in het 17e eeuwse Hollands dikwijls voor. Komenij dus eenvoudig koopmannij, de koopmanswinkel waar van alles te koop was.

Uit: UITHANGTEKENS, GEVELSTENEN EN OPSCHRIFTEN,
bijeengebracht door Mr. J. van Lennep en J. ter Gouw
naar de oorspronkelijke editie uitgegeven door
N. V. Foresta - Groningen.

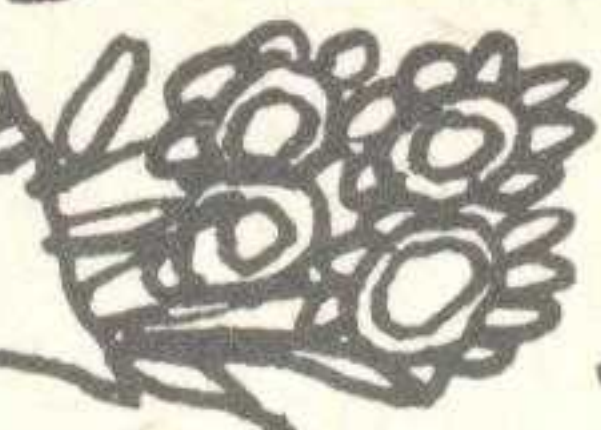
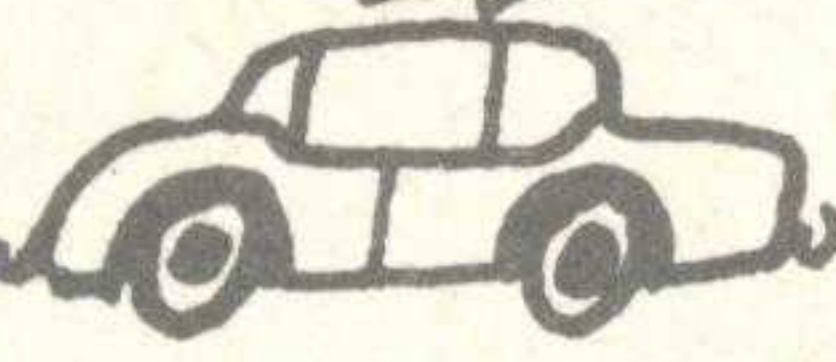
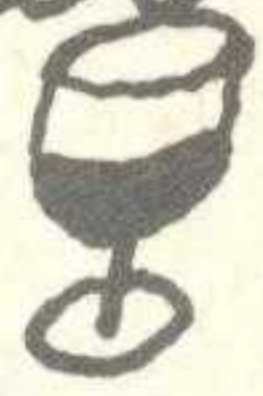
DE SPAARBANK VOOR EDE ANNO 1872

**Een eeuw de vertrouwensinstelling
van vele duizenden spaarders.**

De Spaarbank ook voor U !

**'n Bondsspaarbank, moderne gezinsbank
voor alle bankzaken.**

Koffie Thee
beroek onder-
weg verjaardag
neem maar mee
...koekjes van

Nobo

nijn,
nig maar gerust:
de lekkerste ovenverse koekjes

Hō uit de bakkerij!